

Степан РІПЕЦЬКИЙ

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ДИПЛОМАТИЧНА БОРотьБА 1918-1923*

Вступ

Українсько-польська війна 1918-1919 рр. і подальша дипломатична боротьба за західно-українські землі (зокрема, за Галичину), що умовно завершилась рішенням Ради послів 14 березня 1923 р., представила й відобразила лише один розділ у столітній трагічній історії українсько-польських відносин.

Ця коротка праця не створювалась для того, аби роз'ятрити старі рани. Потреба обговорити цю проблему базується на тому факті, що в польському суспільстві за межами польських кордонів, – особливо серед польсько-американської громади, – як і раніше часто можна почути голоси в підтримку повернення назад до історії, починаючи з 1939 року.

Ця праця також була покликана нагадати всім іншим прихильникам порядку 1939 року, що вже під час мирних переговорів по завершенню Першої світової війни розсудливі державні діячі та видатні історики передбачали трагічні результати від провалу мирної конференції, щоб звернути увагу на урочисто проголошене право народів на самовизначення.

Аби бути якомога об'єктивнішим у представленні суб'єкта, ми взяли на озброєння метод цитування упереваж іноземних державних діячів і вчених, дозволяючи їм, як зовнішнім спостерігачам, оцінювати конкретні історичні рішення тих часів.

Самовизначення народів і Західна Українська Республіка

Чотирнадцять пунктів президента Вудро Вільсона, проголошених від імені союзних держав, включали в себе право народів на самовизначення як основи, на якій мав би творитися майбутній світ і мала б втілюватися програма європейської реконструкції – зокрема, у Східній Європі. Його слова усвідомилися народами Австро-Угорщини ще задовго до завершення Першої світової війни.

Українці Східної Галичини та інших регіонів Австро-Угорщини прийняли програму Вільсона за основу для власного звільнення, оскільки вона містить пункт, що має безпосередній стосунок до тих українських земель, які довгий час перебували під Польщею, а піс-

ля 1772 року були включені до складу Австрії під владу Польщі, що було санкціоновано у Відні. Тринадцятий пункт Вільсона звучить так:

«Треба створити незалежну польську державу, що має включати в себе території, населені виключно й беззаперечно польським населенням».

Пізніші заяви Вільсона розкрили моральні підстави його програми. Він заявив, що народи не можна розглядати у договорах як неаміновані об'єкти; їхня доля має визначатися з їхньої власної вільної волі і лише нею. У зверненні, проголошеному 11 лютого 1918 року перед початком спільного засідання Сенату й Палати представників, президент Вільсон сказав, що «самовизначення – це не просто фраза. Це імперативний принцип дії, який державні діячі й надалі ігноруватимуть на свій страх і ризик» [1].

Це свідчило про рішення американського президента й Антанти визнати право на самовизначення на українських землях, які були під владою Австро-Угорщини. Ще однією причиною зробити це було те, що в той час, коли Вільсон демонстрував свою позицію, український народ реалізував це право на руїнах Російської імперії, де 22 січня 1918 року створив свою незалежну державу: Українську Народну Республіку.

У той час, коли розпадалася Австро-Угорщина, 18-19 жовтня 1918 року представники, обрані українським народом Галичини й Буковини, зібралися у Львові й створили Українську Національну Раду. Вона проголосила незалежну українську державу на території Східної Галичини, північно-західної Буковини й Закарпаття, тобто мова йшла про всю етнічну територію, населену українцями, які проживали на теренах Австро-Угорської монархії.

31 листопада 1918 року за наказом виконавчого органу Національної ради українська національна армія здобула Львів, столицю Східної Галичини, а з ним – контроль над територією Східної

Галичини та північно-західною частиною Буковини. Нова держава була названа Західно-Українською Народною Республікою.

Процедури адміністрування, порядок і законодавство негайно вступили в силу на території нової держави. Для національних меншин, євреїв та поляків, що становили близько 30 відсотків населення, були гарантовані громадянські свободи й національно-культурні та релігійні права.

Сили Антанти були поінформовані про створення Західно-Української Народної Республіки. Прем'єр-міністр Девід Ллойд Джордж згадав у своїх мемуарах, що британський уряд уже в грудні 1918 року взяв до уваги меморандум Міністерства закордонних справ, в якому йшлося про те, що:

«Українці Східної Галичини також сформували Національну раду у Львові (Лемберг) й Національну міліцію ... Єдиним логічним принципом, за яким уряди Антанти можуть діяти у своїх відносинах з колишньою дуалістською монархією, є визнанням належним чином акредитованих національних асамблей кожної з вищевказаних країн (німецько-австрійців, мадярів, чехо-словаків, югославів, поляків, румунів та українців)... та їх національних рад, що володіють мандатами від них... Українці Східної Галичини й Північної Угорщини мають або бути визнані в якості розрізнювальної (відмінної) національної одиниці, або ж розглядатися як такі, що є ідентичними з урядом Києва» [2].

Усвідомивши своє право на самовизначення на території колишньої Австро-Угорщини, Західно-Українська Республіка урочистим актом, проголошеним у Києві 22 січня 1919 року, об'єдналася з незалежною УНР, що розпочала своє існування на території колишньої Російської імперії роком раніше.

Однак статус українських земель, що раніше перебували у складі Австрії, укладився в результаті підписання

Про автора

Доктор Степан Ріпецький (* 1894 – † 1986, Ріджвуд, Нью-Джерсі), доктор права (Карлів університет у Празі), лектор соціології Високого Педагогічного Інституту в Празі 1923-26. Член управи товариства «Січові Стрільці» у Самборі 1913-1914, четар Легіону УСС, голова Української Академічної Громади в Празі 1921-1922, член Закордонного Комітету УП СР 1921-1926, член Головної Управи УСРП у Львові 1926-39; на еміграції в Німеччині (член ЦК УСРП та УН Ради) і у США (з 1949). Дослідник українських військових формувань (численні статті, обширна праця «Українське Січове Стрільцтво: визвольна ідея і збройний чин», Нью-Йорк, 1956). Співредактор і редактор журналу «Вільна Україна» (1960-1969). Дійсний член Української вільної академії наук (УВАН).

* Stepan Ripetskyj
UKRAINIAN-POLISH DIPLOMATIC STRUGGLE 1918-1923
Ukrainian Research and Information Institute, Inc. Chicago ILL. – 1963.

Сен-Жерменського Договору, згідно з яким суверенні права на ці землі передавалися Верховній Раді Мирної Конференції. Таким чином, з юридичного погляду ці землі тимчасово перемістилися за межі України й Польщі.

«Але згідно з Сен-Жерменським Договором, укладеним з Австрією 9 вересня 1919 року, Верховна Рада Паризької Мирної Конференції приберегла для сил Антанти суверенні права щодо Галичини як колишньої австрійської території і разом з цим право вирішувати її майбутній політичний статус. Таким чином, юридично і на законних підставах Галичина залишилася поза межами кордонів Польщі, як це й було визначено Версальським договором» [3].

Заклавши фундамент своєї держави, українці Галичини з надією чекали, що мирні переговори в Парижі лише б підтвердили її право на існування. Вони були впевнені, що їхні дії йшли в унісон з принципами президента Вільсона. Окрім того, вони були впевнені у представниках переможної Антанти. Заява президента Вільсона про те, що нещодавно створена польська держава має включати в себе лише територію, населені виключно польським населенням, непрямою чиною вирішувала проблему майбутнього статусу Галичини на користь українців.

29 жовтня 1918 року, ще до завершення війни, полковник М. Хаус, головний радник президента, телеграфував до Вудро Вільсона, заявляючи: «Східна Галичина значною мірою є українською територією і належить Польщі неправомірно» [4]. Ця рекомендація щодо статусу Східної Галичини була схвалена президентом Вільсоном й опублікована в «Офіційному американському Коментарі до чотирнадцяти пунктів» наприкінці жовтня 1918 року [5].

Державний секретар Роберт Лансінг у меморандумі від 21 вересня 1918 року, в якому детально описав практичний план дій американської делегації на Мирній Конференції наприкінці війни, чітко визнав право українців Східної Галичини об'єднатися з українською державою над Дніпром. В цьому пункті цього меморандуму він написав:

«В Україні буде стан російської Конфедерації, до якого слід приєднати ту частину Австро-Угорської імперії, в якій переважає населення русинів (українців*)» [6].

Слід зазначити, що під час Мирної Конференції питання про статус України, як і раніше, оскаржувалося й обговорювалося з багатьох причин. Крім того, президентом Вільсоном ще не було прийнято остаточного рішення. Проте право Східної Галичини, Буковини й Закарпаття щодо приналежності до української держави більше не було під питанням для американської зовнішньої політики.

Ставлення Америки до Східної Галичини знайшло підтримку і з боку британського уряду. На думку Ллойд-Джорджа, Східну Галичину з переважаючим українським населенням не слід було приєднувати до Польщі. В ході обговорення на Мирній Конференції в Парижі 5 червня 1919 року Ллойд Джордж заявив польському прем'єрові Ігнацієві Падеревські: «Ви вимагаєте населення в Галичині, що не є польським. Ви все це вимагаєте від нас» [7].

Ця основна проблема міжнародних відносин у Центральній і Східній Європі згодом стала предметом вивчення всесвітньо відомого історика Арнольда Дж. Тойнбі. Він був особливо зацікавлений у територіях, що належали до історичної Польщі, і які в 1772 році були розподілені між трьома великими державами. Зокрема заявляв про таке:

«У 1918 більша частина цієї території (Східної Польщі) була зайнята представниками націй, рідними мовами яких була литовська, білоруська й українська, і всі вони цілком справедливо претендували на право мати власну суверенну державу, що охоплювала території, на яких переважали відповідні мови» [8].

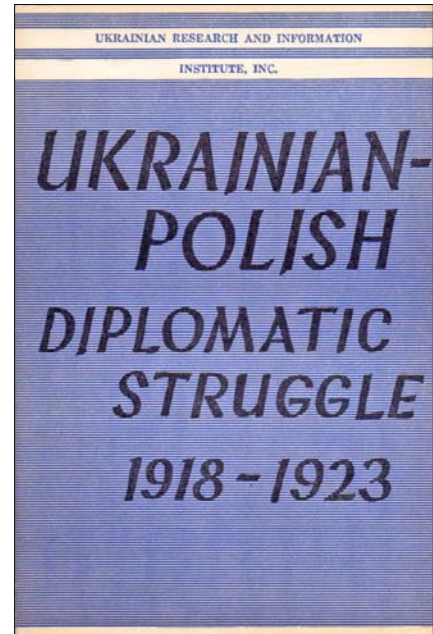
Відомий історик, що досліджував Мирну Конференцію в Парижі, Х. В. В. Темперлі, зробив схожу заяву про стан міжнародних відносин у Східній Галичині:

«Між поляками й русинами (українцями) століттями точилися суперечки протягом багатьох сторіч. Згодом ці люди склали більшість населення Східної Галичини й підтримували зв'язки з українцями за межами її кордонів» [9].

Слід також зазначити, що ще до проголошення Вільсоном його Чотирнадцяти Пунктів, Тимчасовий Уряд Росії, формулюючи свою думку щодо необхідності створення польської незалежної держави, наголосив у своїй заяві від травня 1917 року, що ця держава має включати в себе території із превалюючим польським населенням. Це виключало приєднання Східної Галичини до Польщі.

Польща проти самовизначення, але за «історичні» права

Новостворена Польща чинила опір принципів президента Вільсона про право народів на самовизначення. Для українських земель цей принцип не залишав місця для сумнівів. У вже цитованому Тринадцятому Пункті заявлялося, що в майбутньому Польща має включати в себе лише території «з виключно польським населенням». Крім того, офіційний коментар до Чотирнадцяти Пунктів Вільсона містив інформацію, що стосувалася Тринадцятого Пункту: *«На Сході Польща не має отримувати територію, де переважає литовське або українське населення»* [10].

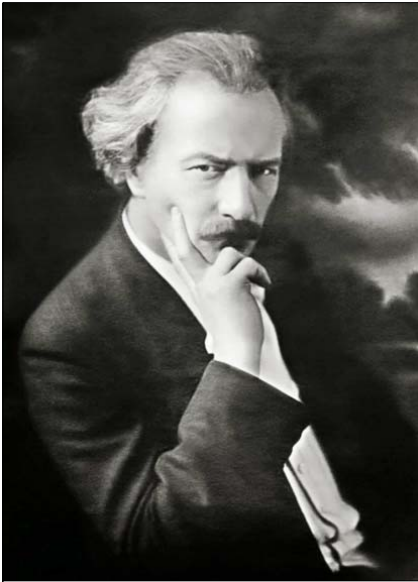

Не чекаючи офіційного рішення Мирної Конференції, поляки почали збройну агресію проти Західно-Української Народної Республіки. Галицька Армія протистояла польському наступові на українські землі протягом дев'яти місяців; у той же час ця армія послала свої військові частини в напрямку північно-східних кордонів України для боротьби з російськими більшовиками.

Представники західної частини (Східна Галичина) Української Народної Республіки й Уряду в Києві на форумі Мирної Конференції в Парижі завзято виступали й протестували проти агресії з боку Польщі.

Польські працівники відділу на Мирній Конференції в Парижі (Ігнацій Падеревські й Роман Дмовські) були добре обізнані з тим фактом, українці становили близько 70 відсотків населення Східної Галичини і що вони не хотіли потрапити під владу Польщі. Тому, щоб виправдати свої агресивні плани щодо Східної Галичини, вони висунули ідею про відновлення історичних кордонів колишньої Польщі, тобто Польщі до 1772 року.

У своєму меморандумі щодо території Польської Держави, представленому президентові Вільсонові у Вашингтоні ще 8 жовтня 1918 року, Дмовський визнав, що поляки Східної Галичині становили лише 25 відсотків від загальної кількості населення [11] (слід зазначити, що навіть ця цифра була перебільшена). Тому польські представники відкрито висловили своє невдоволення Тринадцятим Пунктом Вільсона. Дмовські у своїй книзі «Польська політика» виступав проти застосування принципу «з виключно польським населенням» до вирішення питання про кордони Польщі, оскільки *«польський національний простір значно більший, ніж польський етнічний простір»* [12]. Таким

Падеревські Ігнаці Ян

чином, він вважав, що національний простір Польщі не має бути територією, населеною переважно поляками, а історичним простором, який багатостоліть тому був завойований та підкорений польським імперіалізмом.

У своєму виступі на засіданні Мирної Конференції 29 січня 1919 року, Дмовські активно просував історичні претензії Польщі та виступав проти плану, який мав включити до Польщі лише території з превалюючим польським населенням.

«Пан Дмовські висунув думку, що в досягненні врегулювання питання щодо

території, яка має належати до Польщі, ми маємо почати з 1772 року, ще до першого розподілу... Встановлюючи й визначаючи кордони Польщі, принцип виключення до її складу лише тих територій, які заселяли переважно поляки, не має бути прийнятий в цілому...» [13].

Коли Падеревські поставили питання: «Чи можна стверджувати, що Польща висуває свої права на всю Галичину?» Він відповів: «Історично – так».

З усією справедливістю слід сказати, що серед поляків лунали голоси застереження. Професор Станіслав Віткевич оголосив застарілою історичну польську політику на українських землях зі своїми релігійними й національними експансіоністськими тенденціями. Проте офіційні представники Польщі Дмовські й Падеревські не розуміли нових історичних тенденцій, що розвивалися у той час. На засіданні Мирної Конференції Падеревські окреслив такі підстави для претензій Польщі щодо території Східної Галичини:

«Не може бути Польської Держави без Східної Галичини. Невпинно, сміливо, терпляче ми створили цю частину нашої країни після незліченних воєн... Ми заклали її на нинішньому рівні цивілізації. Культурована й виплекана нами, ця земля дала відомих людей в галузі літератури, мистецтва й науки... Вирішальні бої в обороні західної цивілізації велися саме тут – Польщею й поляками... Чи маємо ми полишити це все на милість іноземних інтриг? чи повинні ми відмовитися від нашого права на цю землю?..» [14].

Ця аргументація Падеревські чітко показала тенденцію щодо зміни ідей Віль-

сона та їхніх морально-правових принципів, а також історичних «прав», що вже не мали жодного значення. Слід також зазначити, що в той же час поляки відкидали історичні «права» німців на заході, в Сілезії, вимагаючи там плебісциту – тобто, права населення на самовизначення.

Гостра критика несправедливості польських вимог надійшла від Ллойд-Джорджа, який заявив Падеревські 6 червня 1919 року на засіданні Мирної Конференції:

«Я кажу, що ви хочете, анексувати народи проти їх волі... Ми дали свободу Польщі, Богемії, Югославії. І ці країни виступають проти плебісциту. Вони мають в собі значно більше імперіалізму, ніж величезні народи» [15].

Ллойд Джордж систематично підтримував принцип плебісциту як протиположного збройній агресії. У своїх спогадах він писав:

«Він (Падеревські) ставить під сумнів справедливість плебісциту. Окрім того, він старанно підтримує польську агресію в Галичині. Тут польська армія зробила певні кроки щодо насильного приєднання всієї цієї території всупереч бажання більшості жителів, що чинили опір наступові поляків усіма наявними в їх розпорядженні засобами. За ознаками раси, мови й релігії мова йде про український народ. Пан Падеревські пояснює мені, що дії польської армії мали не наступальний, а «оборонний» характер» [16].

Тойнбі, аналізуючи польські вимоги до історичних територій, кваліфікував їх як «мегаломаніакальне імперіалістичне польське прагнення відновити кордони тисяча сімсот сімдесят другого року для життєвого простору привілейованої польської нації». Згодом він сказав:

«Польська теза про те, що нація, яка у світовій війні 1914–1918 вийшла на стороні переможців, має право на кордони 1772 року, заставляє сучасного англійця протерти очі й розреготався, бо якщо взяти й розглянути історичний атлас Шпунера-Менке, то він би нагадав йому, що в 1772 році одна з меж Британської Імперії проходила вздовж частини ділянки річки Міссісіпі. Проте, згідно фантастичного принципу лінгвістичного націоналізму, звання англійця було кращим, ніж його польського сучасника, оскільки в 1918 році англійська мова була рідною для населення Сполучених Штатів не лише до лінії Міссісіпі, але навіть уздовж Північної Америки й аж до узбережжя Тихого океану...» [17].

Прем'єр-міністр Італії Франческо С. Нітті рішуче виступав проти таких прагнень поляків, передбачаючи, що вони можуть призвести до загибелі й занепаду Польщі. У своїй відомій праці «Немирна Європа» він писав:

Місія Бертелемі місія у Львові. Зустріч з українською делегацією. 28 лютого 1919 року

«Нові патріоти мріють про величезну Польщу, що, власне, є старою польською традицією. Згодом вони захочуть податися на території України й домінувати на нових територіях... Найхарактерніші приклади націоналістичного насильства виникли з війни, як це є у випадку з Польщею та іншими новоствореними державами. При цьому переслідуються марнославні мрії про створення імперії, в той час коли держава перебуває на межі загибелі через очевидний брак життєвої сили та енергії, і яку (державу) з кожним днем охоплюють все глибші страждання й розорення» [18].

У своїй дипломатичній боротьбі проти Галичини польські представники використовували той факт, що західні держави були слабо поінформовані у справах Східної Європи. Вони обгрунтовували свої «історичні» аргументи, зводячи наклеп на український визвольний рух та український уряд. І в своїй пропаганді у пресі й офіційних заявах, які вони представили до уваги лідерів західних держав, вони зображали боротьбу українців, що захищали свою державу, – та й саму українську державу, – як частину інтриги, запланованої Німеччиною, спрямованої на ослаблення Польщі як союзника Антанти. Окрім того, вони зображали український визвольний рух, як такий, що був натхненний та підтриманий більшовиками.

Як приклад наведемо одну з перших дипломатичних заяв Падеревські, зроблену ним 1 січня 1919 року, після його повернення до Польщі. Вже 12 січня 1919 року, дізнавшись про невдачі польських військ під час їхнього агресивного просування на Східну Галичину, він написав полковникові Хаусу, попрохавши про допомогу. Зокрема, йшлося про таке:

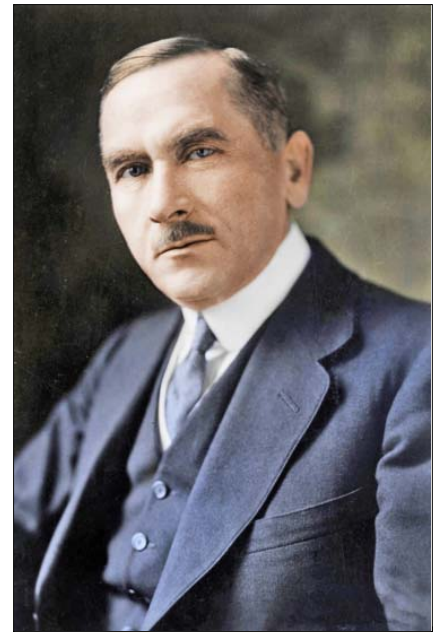
«Чи ж може хто-небудь попросити їх (поляків) залишатися спокійними, коли їх брутально й жорстоко атакують, а не захищатися? Коли українська більшовицька (! – Ред.) армія здійснила неочікуваний вбивчий напад, жінки й діти міста Лемберга взялися за зброю і захищали своє місто. Станом на даний момент близько 80.000 українців, озброєних та екіпірованих німцями, й на чолі з німецькими та австрійськими офіцерами під командуванням австрійського ерцгерцога Вільгельма Габсбурга, перебувають біля воріт Лемберга, а польським солдатам, чисельність яких не перевищує 18.000 чоловік, бракує продовольства та боєприпасів... Польща не може захистити себе, в нас немає ані їжі, ні форми, ні зброї... Якщо станеться затримка з допомогою для них, то вся наша цивілізація взагалі може припинити своє існування ...» [19].

Документ був недостойний знаного мистця (паніста) і глави держави. Австрійський ерцгерцог Вільгельм Габсбург ніколи не командував жодною українською військовою одини-

цею у війні проти поляків: він ніколи не бачив польського фронту, а коли згодом прийшов у Галичину, то був інтернований українським урядом. Падеревські писав про українську «більшовицьку армію», що боролася за Львів, однак, саме в цей час кращі українські військові частини Галичини, – так звані Січові Стрільці, – змагалися у важких боях з більшовиками, що наступали на північні кордони України. Нападаючи на західні українські землі, поляки насправді допомогли більшовикам у їх просуванні територіями України. На жаль, полковник Хаус та деякі інші провідні учасники Мирної Конференції сприйняли таку дезінформацію доволі серйозно. Ллойд Джордж так прокоментував з приводу інформації, поданої Падеревські: **«Цей чарівний мистець дезорієнтував Раду Чотирьох» [20].**

Мирна Конференція в Парижі тривала у своєрідних умовах, в основному шляхом особистих конфіденційних переговорів. Вільсонівський принцип відкритої дипломатії, проголошений у його Чотирнадцяти Пунктах, був проігнорований. За словами Ленсінга, важливі мирні переговори велися «за зачиненими дверима, з таємничістю і невизначеністю, через невелику групу, що ухвалила остаточне рішення по цілому ряді статей, що ввійшли до Мирних Договорів. Метод особистого інтерв'ю (опитування) й приватних конклавів дав повно можливостей для інтриг, змов, переговорів та вісялого комбінування» [21].

У таких умовах і в такій атмосфері представники польської сторони мали перевагу над українськими делегатами, які не мали ні міжнародних зв'язків, ні підтримки, – як-от з боку французького прем'єра Джорджа Клемансо, що був найвпливовішою фігурою на конферен-

Дмовські Роман

ції. І поляки цим користувалися.

На додаток до аргументу про історичні «права» польські делегати також підняли питання про військову безпеку – стратегічний аргумент, спрямований на використання страху союзників перед російським більшовизмом – і стверджували, що, з цієї точки зору, анексія Східної Галичини була абсолютно необхідною. В ході цієї кампанії їх активно підтримала Франція. «Франція підтримує польські претензії на велич. Вона хоче сильної Польщі, яка могла б послужити оплотом для захисту від більшовицької Росії і потенційної стриманості Німеччини» [22].

Місія Антанти у Львові. 1919 рік

Рей Станнард Бейкер, біограф Вільсона, розкрив і плани Франції щодо поляків, й агресивні тенденції Польщі, що ховались за своїми словами про загрозу більшовицького нападу: «Я розглядаю це значною мірою як камуфляж. Кожна з трьох держав (Польща, Чехословаччина, Румунія) названий озвучила свої агресивні задуми щодо прилеглих територій, і кожен з них, – у разі необхідності, – вирішив отримати силою якомога більшу територію» [23].

Про роль Польщі як сателіта Франції він сказав так:

«Польща завжди була трагічною статтю в історії, яку часто використовували її великі сусіди, але якій ніколи не прислуговували. Знову й знову на конференції французи були абсолютно невдирними, кажучи про таке використання Польщі, але не з метою допомогти полякам, а для того, аби вони слугували інтересам союзних сил» [24].

На засіданні Мирної Конференції 2 червня 1919 року Клемансо відкрито заговорив про причини, що лежать в основі французької політики, спрямованої на створення великої Польщі. Він заявив тоді:

«Коли ми говорили про створення Польщі, слід пам'ятати, що це не було зроблено лише для усунення однієї з найбільших несправедливостей в історії. Це робилося з метою створення бар'єру між Німеччиною та Росією» [24].

Станнард Бейкер прокоментував:

«Поляки мали бути використані для стримання атаки большевиків, для ослаблення Німеччини і для збалансування сили, влади чехів – тобто, для будьчого, за винятком створення хоча б звуку польської держави» [24].

Ті ж стратегічно-оборонні причини були використані й професором Р. Х. Лордом, якого всі добре знали як хорошого друга Падеревські, і який підтримував проекти Польщі проти Східної Галичини на Мирній Конференції. Всупереч принципу Вільсона, цей американський експерт відкрито заявив, що Польща прагнула тих територій на сході, «які були необхідні для того, аби нести фронт на схід від Варшави в оборонних цілях» [25].

Професор Семюель Л. Шарп висловив думку про те, що в результаті агресивної політики поляків можна очікувати доволі небезпечних результатів. Він заявив:

«Ця ідентифікація безпеки з більшими й ширшими кордонами продукувала рішення, що містили в собі зерно безперестанної напруги й майбутніх небезпек... інкорпорацією мільйонів українців та білорусів на території Польщі було постійне запрошення до ірредентистської діяльності та претензій з боку кордону» [26].

«Союзники-переможці відмовилися від принципу самовизначення із стра-

тегічних міркувань. В деяких випадках, як-от у разі захоплення Вільно та у Східній Галичині, Польща змусила Захід прийняти рішення нав'язане силою» [27].

Французький автор, граф Олів'є д'Етшегосен, майор французької армії та кавалер ордена Почесного легіону, писав, що «союзники значно посилили цю невід'ємну небезпеку, дозволяючи уряду Варшави скористатися тимчасовою слабкістю двох її грізних сусідів для розширення своїх територій за їхній рахунок в умовах, що можуть призвести до жахливих репресій» [28].

Той же автор передбачав майбутню роль Польщі як агресора поруч із двома великими державами, що є її сусідами.

«Чи станом на цей болісний момент справді життєво важливим є інтерес, щодо того, хто її перемаже? І хто ж отримає більшу частину – Німеччина чи Росія? Чи справді ми так затято хочемо знати, чи Польща, – жертва своєї недисциплінованої жадібності, – витримає викликані нею «розлади шлунка», оскільки їй так і не вдалося асимілювати численні ірредентистські популяції, які вона так прагнула поглинути?» [29].

Прем'єр-міністр Італії Франческо Нітті у своїй оцінці результатів імперіалістичних мрій Польщі також був налаштований доволі скептично. Він сказав:

«До того ж, Польща має безмежні мрії про велич за кордоном, водночас лише поглиблюючи розруху всередині себе самої. Вона поневолює себе для того, щоб поневолювати інших» [30].

Далі Нітті продовжує: «Найхарактерніші приклади націоналістичного насильства виникли з війни, як і у випадку з Польщею та іншими новоствореними державами, які переслідують марні імперські мрії, перебуваючи на межі загибелі через явну нестачу життєво важливої сили й енергії, і з кожним днем стаючи все глибше охопленою стражданнями й загибеллю» [31].

А. Дж. Тойнбі, маючи на увазі агресію Польщі проти української землі, піддав різкій критиці анексію території іноземної держави, вбачаючи в цьому велику небезпеку для тимчасових завойовників. Він написав:

«Країни, що є экс-переможницями у Східній Європі, морально й політично були ослаблені насильницьким приєднанням територій, населених іншими меншинами, що мимовільно стали скривдженими ними суб'єктами. Це все призвело до того, що країни экс-переможниці опинились між двох вогнів» [32].

**Переклад з англійської
Вікторії О. РОМАНЧУК**

Примітки

- 1) Robert Lansing, The Peace Negotiations (Boston-New York, 1921). Pp. 95, 96.
- 2) David Lloyd George, Memoirs of the

Peace Conference (New Haven, 1939), II, pp. 589, 590, 591.

3) Ukraine and Poland, A Memorandum of the Ukrainian National Council to Mr. Dean Acheson (Augsburg, 1951), p. 7.

4) Elie Borschak, L'Ukraine a la conference de la paix, Le Monde Slave (Paris, 1937, VI), p. 397.

5) The Intimate Papers of Colonel House, Arranged by Charles Seymour (Boston and New York, 1928), IV, p. 198.

*) Для позначення населення Східної Галичини, крім загальноприйнятого терміна «українці», деякі автори іноді використовують звертання, характерного для Австрії, а саме – «русини». Також на них просто кажуть «східні галичани». Для уникнення непорозумінь навіть у цих рідкісних випадках в дужках ми додали назву «українці».

6) Lansing, p. 194.

7) Charles Phillips, Paderewski, the Story of a Modern Immortal (New York, 1934), p. 407.

8) Arnold J. Toynbee, A Study of History (Oxford University Press, 1954), VIII, p. 538.

9) H. W. V. Temperley, A History of the Peace Conference of Paris (London, 1920), I, p. 335.

10) Papers of Colonel House, p. 200.

11) Roman Dmowski, Polityka Polska: Odbudowanie Panstwa (2nd ed., Warszawa, 1926) p. 513.

12) Ibid., p. 321-330.

13) Lloyd George, p. 361.

14) Phillips, p. 424.

15) Ibid., p. 407.

16) Lloyd George, p. 644.

17) Toynbee, p. 538.

18) Francesco S. Nitti, Peaceless Europe (London-New York, 1922), pp. 144, 23.

19) Papers of Colonel House, pp. 262, 263. Phillips, pp. 375, 376.

20) Lloyd George, p. 645.

21) Lansing, pp. 212, 218, 219.

22) Raymond Leslie Buell, Poland: Key to Europe (New York, 1939), p. 69.

23) Ray Stannard Baker, Woodrow Wilson and World Settlement (Gloucester, Mass., 1960), I.

24) Ibid., p. 398.

25) Robert Howard Lord, The Russo-Polish Boundary Problem, Proceedings of the Massachusetts Historical Society, Vol. LXVIII (Boston, 1952), p. 417.

26) Samuel L. Sharp, Poland: White Eagle on a Red Field (Harvard University Press, Cambridge, 1953), p. 127.

27) Ibid., p. 88.

28) Olivier D'Etchegoyen, The Comedy of Poland (London, 1927), p. 230. In French: «Pologne, Pologne...» (Paris, 1925).

29) Ibid., p. 23.

30) Nitti, p. 137.

31) Ibid., p. 23.

32) Arnold Toynbee, The Eve of War 1939, Part I, Introduction (Oxford University Press, 1958), p. 8.

Закінчення в наступному числі